

cum ejusdem regis plurimum crevisset exercitus, ignorans quod non multitudine foret eventus belli, Virum sanctum quærentem ea quæ pacis erant, ulterius audire contempsit. At ille ducem Rannulfum et Catholicorum aciem verbis potentibus adhortatus, sicut Regi fugam, sic illis victoriam pollicitus est et triumphum. Subito itaque viso Duce audacter obviam procedente Rex territus fugit, effusumque exercitum prædæ et cædibus exposuit, innumeris militibus captis et interfectis, et ei juxta verbum Viri Dei omnia contigerunt. Cum enim ipse Abbas ad proximam villulam declinasset, et instaret orationi, repente fugientium et insequentium clamor auditur: siquidem per eundem locum fugientem Regis exercitum Ranulfus dux persequebatur. Egressus itaque frater quidam ex his qui cum Abbate erant uni ex militibus occurrit, et quid accidisset, interrogabat. At ille, siquidem litteras noverat: *Vidi, inquit, impium superexaltatum, et elevatum sicut cedros Libani: et transivi, et ecce non erat; quæsi eum, et non est inventus locus ejus. (Psal. xxxvi, 35, 36.)* Nec mora. Dux ipse secutus, ut monachum vidit, sicut erat armatus, equo desiliit, et ejus pedibus ad-volutus, « Gratias, inquit, Deo et fidei servo, ejus, quia non nostris viribus, sed ejus fidei collata hæc victoria est; » iterumque insiliens equo hostes in-sequebatur.

61. Post finem prælii Vir Dei a villula ad quam declinaverat, venit Salernum; venit et Petrus Pisanus. Itaque stipata militibus curia Rex utramque partem accersiri, et de causæ suæ rationibus eloqui jubet. Prior itaque Petrus electionem Petri Leonis domini sui canonicam probare contendit, et verba sua multis legum et canonum assertionibus munire laborat. At vero Vir Dei non in sermone, sed in virtute regnum Dei esse intelligens: « Scio, inquit Petre, virum te sapientem et litteratum esse: et utinam sanior pars et honestiora te occuparent negotia; utinam te patronum causa justior obtineret; sine dubio enim rationabilia te allegantem nulla posset impedire facundia. Et nos quidem, tanquam indocti et minus eloquentes, si causa fidei non urgeret, institutum silentium teneremus. Nunc autem cogit, nos charitas eloqui, quia tunicam Domini, quam in tempore passionis nec ethnicus præsumpsit scindere, nec Judæus, fautore hoc domino, Petrus Leonis lacerat et dirumpit. Una est fides, unus Dominus, unum Baptisma (*Ephes., iv, 5*). Nos neque duos dominos, nec geminam fidem, nec duo baptismata novimus. Ut ab antiquis ordiar, una arca tempore diluvii fuit: in hac octo animæ cæteris omnibus pereuntibus evaserunt, et quotquot extra arcam inventi sunt perierunt. Arcam hanc typum habere Ecclesiæ nemo est qui ambigat. Arca alia nuper fabricata; et cum sint duæ, alteram necesse est esse adulteram; et in profundum demergi. Arca, quam regit Petrus, si ex Deo est, necesse est ut arca quam regit Innocentius, obruatur. Peribit ergo Orientalis Ecclesia, peribit Occidens

A 1263 totus, peribit Francia, peribit Germania, Iberi et Angli, et Barbara regna in profundum pelagi demergentur! Religio Camaldulensis, et Carthusiensis, et Cluniacensis, et Cisterciensis, et Præmonstratensis, aliaque innumerabilia servorum et ancillarum Dei collegia necesse est ut sub uno turbine corruant in abyssum! episcopos, et abbates, et reliquos Ecclesiæ principes pelagus vorax excipiet! Solus ex principibus mundi arcam Petri intravit iste Regerius, et cæteris omnibus enecatis solus ipse salvabitur! Absit ut totius mundi religio pereat; et ambitio Petri, cujus vita palam est qualis extiterit, regnum cælorum obtineat. » Ad hæc verba tenens manum Petri, elevavit eum et simul ipse surrexit: « Tutiozem, inquit, si mihi credas, intrabimus arcam. » Et sicut jam pridem mente conceperat, salutaribus illum aggrediens monitis, cooperante gratia Dei, protinus persuasit ut ad Urbem rediens Innocentio papæ reconciliaretur. Soluta concione venerabilis Abbas Romam revertitur, prædictum quoque Petrum Pisanum, et quosdam alios reconciliat Ecclesiæ, et Innocentio papæ confederat.

CAPUT XXIII.

Anacleto extincto et schismate, Bernardus Cantuarum explanationem resumit, ac Theobaldum comitem Regi reconciliat.

62. Aderat tempus quo divina clementia Petri Leonis interitu finem imponere schismati disposuerat (an. 1138). Eo tempore pars ipsius Papam sibi alterum statuerunt pro illo, quatenus videlicet opportunius per aliquam temporis moram papæ Innocentio reconciliarentur. Quod sine mora per manum servi sui Abbatis Christus effecit. Nam et ille substitutus ad eundem Virum Dei nocte se contulit, et ille nudatum usurpatis insignibus ad domini Innocentii pedes adduxit. Quo facto civitas gratulabunda lætatur, Innocentio Ecclesia redditur, Romanus populus, ut pastorem et dominum suum Innocentium veneratur. Abbas Claræ-Vallis in mira reverentia habetur, ab omnibus auctor pacis, et pater patriæ prædicatur.

63. Sedatis omnibus et compositis, vix paucis diebus potuit detineri, qui septem annis et ultra pro resarcienda eadem scissione sudaverat, exeuntem Roma prosequitur, deducit clerus, honorat populus, universa nobilitas comitatur. Neque enim poterat sine communi mærore dimitti, qui colebatur amore communi. Rediens autem Pater sanctus ab Urbe, ex sanctorum Apostolorum martyrumque corporibus xenia secum retulit pretiosa, haud modicum hunc inter cætera sui reputans fructum esse laboris. Tanta vero exultatione Ecclesia illum Gallicana recepit, ut non minorem videretur de suo reditu exhibere, quam de pace reddita nuntiare lætiam. Sic igitur firmata pace Vir Dei ad suos regreditur, et quocumque rediens venit, specialiter a filiis cum ingenti gratulatione suscipitur. Meminit idem Pater illius temporis et operis in sermone super Cantica

canticorum vigesimo quarto sic scribens: « Hoc demum, fratres, tertio reditum ab Urbe nostrum clementior oculus e caelo respexit; et vultus tandem serenior desuper arrisit nobis. Quievit Leonina, rabies, finem accepit malitia, Ecclesia pacem recepit, ad nihilum deductus est in conspectu ejus malignus, qui eam per hoc fere octennium diro schismate conturbarat. Vestris desideriis donatus sum, vestris me profectibus paro: Quorum vivo meritis volo vivere studiis et saluti. » Hoc ipse de se quod vivebat, quod bona agebat, fratrum meritis totum adscribens, ad studia sancta reversus, coeptum amplectitur epithalamium. Quam efficaciter vero quamque evidenter in tempore iræ facta fuerit reconciliatio. Innocentii papæ super hoc scribens ad eum verba demonstrant. » Quam firma, ait, perseverantique constantia causam beati Petri et sanctæ matris tuæ Romane Ecclesiæ, incandescente Petri Leonis schismate, fervor tuæ religionis et discretionis suscepit defendendam, et se murum inexpugnabilem pro domo Dei opponens, animos regum et principum et aliarum tam ecclesiasticarum, quam secularium personarum ad catholicæ Ecclesiæ unitatem, et beati Petri ac nostram **1264** obedientiam frequentibus argumentis et ratione munitis inducere laboraverit; magna, quæ Ecclesiæ Dei et nobis pre-venit utilitas manifestat. »

64. Post, reditum Patris ab Urbe vix per triennium optata quiete potitus regno Franciæ vehementer turbato, ob simultates, quæ inter regem Ludovicum et comitem Theobaldum emergerunt, rursus ad labores reformandæ pacis expeditur. Is enim comes potens in regno, totus eleemosynis deditus, et studio pietatis intentus, omnium servorum Dei et sanctæ religionis promptus amator, devotissimæ sanctitatis ejus consiliis adhærebat. Cumque adversus eum insurrexissent non solum vicini principes adjuncti potentiæ Regis, verum etiam fere omnes sui recessissent ab eo; Comitibus evasio in dispersionem jam venerat. Hæc audiens Vir sanctus qui in talibus sibi parcere nesciebat, utpote pietatis visceribus affluens, decrevit se tantis malis opponere. Tandem multorum adjutus orationibus Religiosorum, assidue clamabat ad Dominum et allegationibus divinis intercurrentibus, eo mediante detumescere procellæ, et reversa est inter Regem et Principem tranquillitatis et pacis desiderata serenitas. De qua videlicet pace spem bonam ab initio Vir Dei conceperat, sicut quidam fratres sui se ab ipso audisse testati sunt, concito venturam ejusdem principis evasionem, quæ quasi incredibilis videbatur, evidenter eis prædixisse.

CAPUT XXIV.

De ejus patientia in morbis, contumeliis et bonorum jacturis.

65. Inter tantas itineris ac laborum fatigationes, quas Vir sanctus pro necessitatibus Ecclesiæ Dei susceperat, quotidiana et multiplex eum avertere non cessabat infirmitas. Unde constat patientiam

A ejus maxime quidem flagellis dominicis exercitatum esse atque probatam. Nimirum ab ipso suæ conversionis initio usque ad diem sacræ depositionis tanta sustinuit, ut vita ejus his qui noverant, non nisi quædam mortis protelatio videretur. Cæterum erga homines etsi rarior ei occasio minora forsitan patientiæ potuit experimenta præstare, dicendum tamen vel breviter ne hujus quidem apparuisse eum virtutis immunem. Et quia genus hoc patientiæ solitus erat dicere tripartitum; videlicet ad verborum injurias, ad damna rerum, ad corporis læsionem; de singulis saltem singula proponantur, quæ interim exempla occurrunt. Scripserat aliquando idem Dei famulus ad episcopum aliquem (144) de curia et de consilio Regis, monens eum super quibusdam negotiis Regi suadere et consulere meliora. At ille vehementer exacerbatus, amarissimam ei reddidit epistolam: ad quam Christi servus, dominicæ benignitatis sedulus imitator mansuetissime respondens, non minus postea charum, nec minus familiarem eundem episcopum habuit; sed durum præsulis responsum apud eum sic fuit quasi non dictum.

66. Abbas Farfensis conventum fratrum a Clara-Valle vocaverat, monasterium eis ædificaturus, sed Romanus impedit Antistes, et eos in loco altero ordinavit. Unde plurimum dolens prædictus ille vir magnus, et magnæ devotionis, collectam pecuniam sexcentarum fere marcarum argenti deposuit in patria sua sub chirographo, quas ad Dei Hominem veniens obtulit ei, rogans ut mitteret pro argento; et quod non meruerat in partibus suis, vel citra Alpes novum exinde cœnobium condere. Missum est pro argento, sed ad mandatum venerabilis Abbatis nihil inde redditum fuit. Nec respondit aliud Homo Dei cum ei nuntiaretur; quam « Benedictus Deus qui nobis peperit ab onere. » Gratulari etiam consueverat decem circiter monasteria, vel ædificandis monasteriis loca congrua numerans injuste sibi ablata, dum contendere nollet et magis eum vinci, quam alios vincere delectaret.

67. Veniens aliquando Claram-Vallem clericus quidam habitu canonicus regularis, importune satis instabat ut in monachum reciperetur. Suadente Patre sancto ut ad suam reverteretur ecclesiam, nec acquiescente recipere **1265** eum: « Utquid ergo, ait ille in libris tuis tantopere perfectionem commendasti, si eam desideranti opem renuis exhibere? » Et iracundiæ spiritu vehementius instigatus, sicut postmodum evidenter apparuit: « Jam, inquit, si illos tenerem, discerperem libros. » Cui Vir Domini: « Puto, ait, in nullo eorum legisti, non posse te in tuo claustro esse perfectum. Morum correctionem, non locorum mutationem, si bene memini, in libris omnibus commendavi. » Tum vero impetum faciens homo velut insanus in eum, percussit maxillam ejus, idque tam graviter, ut (144) Vide epist. 224, ad Joslenum.

succederet statim rubor ictui, tumor rubori. Jam qui aderant, in sacrilegum involabant: sed praevenit, eos servus Domini, clamans et adjurans per nomen Christi nullatenus eum tangere, sed educere caute, et curam ejus habere, ne ab aliquo ei vel in aliquo noceretur. Quod tam districtè præcepit, ut ille timens et tremens absque omni injuria educus sit et deductus. Nimirum doctus erat vincere in bono malum. Sic et ad quosdam scribens (145), inter cætera ait: « Adhærebo vobis, etsi nolitis: adhærebo, etsi nolim ipse. Invitis præstabo, ingratum adjiciam, honorabo et contemnes me. « Usque adeo siquidem omnes homines germano amplectebatur affectu, ut eorum scandalo, sicut ipse fateri solebat, gravius ureretur, quibus nullam videretur occasionem scandali præbuisse.

CAPUT XXV.

De ejus moderata correptione, mansuetudine, charitate ac scriptis.

68. Cæterum objurgationem ejus non minus facile aliquando compecebat gravis et turbulenta responsio, quam humilis et modesta, ut ab aliquibus perinde diceretur cedenti insistere, cedere resistenti. Dicebat, ubi resonat utrique modestia, dulce esse colloquium; ubi vel ex parte altera, utile; ubi ex neutra, perniciosum. Ubi enim hinc inde duritia sonat, jurgium est, non correctio; nec disciplina, sed rixa: ut decent magis interim dissimulare prælatum, et commotione sanata utilius castigare subjectos. Loquens etiam interdum ipse de increpationibus minus utiliter prolatis, minusve patienter acceptis, asserbat hora vespertina nullatenus utendum objurgationibus vel insistendum, ne frater turbatus noctem duceret insomnem, et solemnibus vigiliis minus se devotum exhiberet. In sermone etiam super Cantica canticorum quadagesimo secundo, inter cætera dicit: « Utinam neminem objurgare necesse sit! hoc enim melius. Sed quoniam in multis offendimus omnes, mihi tacere non licet, cui ex officio incumbit peccantibus arguere, magis autem urget charitas. Quod si arguero et fecero quod meum est; illa autem procedens increpatio minime quod suum est faciat, neque ad quod nisi illam, sed revertatur ad me vacua, tanquam jaculum feriatis et resiliens; quid me anime tunc habere putatis, fratres? Nonne torqueor? Prorsus coarctor e duobus, et quid eligam nescio, placere mihi in eo quod locutus sum, quoniam quod debui, feci; an poenitentiam agere super verbo meo, quia quod volui non recepi. « Et infra: « Dicas forsitan mihi, quod bonum meum ad me revertatur, et quia liberavi animam meam, et mundus sum a sanguine hominis, cui annuntiavi et locutus sum, ut averteretur a via sua mala, et viveret. Et si innumera talia addas, me tamen minime ista consolabuntur, mortem filii intuentem.

(145) Epist. 252, ad Præmonstratenses.

Quasi vero meam illa reprehensione liberationem quaesierim, et non magis illius. Quæ enim mater etsi omnem, quam potuit curam et diligentiam ægrotanti filio adhibuisse se sciat, si demum se frustratam viderit, et omnes labores suos esse penitus efficaces, illo nihilominus moriente, propterea unquam a fletibus temperabit? Et hæc hactenus.

69. De cætero tantus æmulator erat mansuetudinis et pacis, ut si forte improbus quisque petitor durius extorsisset a negante responsum, haud facile deinceps cum eadem repulsa dimitteretur inanis. Siquidem velut naturaliter, ut fatebatur, oderat omne scandalum; et gravamen cujuslibet hominis sustinere ei admodum grave, 1266 non sentire impossibile erat. Plus ejus piissimum pectus gratuitum affligebat alterius scandalum, quam propriae immunitas conscientiae solabatur. Siquidem dolebat, et minus sperabat posse sanari, quod unde procederet non videbat; magnum sibi e regione solatium fore perhibens, quoties inveniret unde satisfacere posset vel homini pro se, vel Deo pro homine, etiam sine occasione turbato. Adeo neminem sprexit, nullius hominis scandalum parvi pendit. Nam et quoties oporteret noxios aliorum vel reprehendere actus, vel impedire conatus, tam considerate fiebat, ut ipsi quoque, qui læsi viderentur, abundanter haberent, unde sibi pro eo satisfacerent in cogitationibus suis. Ex ipsis autem nonnulli, et de quibus minus id videbatur posse sperari, ampliori devotione ejus postmodum vel obsequiis deservierunt, vel etiam adhæsere vestigiis. Erga omnium quoque hominum spirituale commodum incommodumve amplius afficiebatur; et summum ei desiderium, summum gaudium erat, animarum fructus et conversio peccatorum. Et corporeas tamen necessitates piissimo miserabatur affectu. Non solum corporum, sed etiam morum infirmitates in charitate patientissime supportabat. Nam eorum qui in hujusmodi laborabant, se maxime profitebatur abbatem, calamus quassatum non conterens, et linum fumigans non extinguens.

70. Cæterum si quis nosse desiderat, quam sollicitus ab initio sui ipsius dijudicator et scrutator extiterit, primum opus illius de Gradibus humilitatis inspiciat. Inde si quaeritur piæ mentis religiosa devotio, transeundum ad Homilias in Laudibus Virginis matris, et ad illum quem de Diligendo Deo edidit librum. Si fervens contra suorum vel aliorum vitia zelus; legatur is, quem Apologeticum vocat. Si vigil in zelo cordis, et circumspecta discretio, de Præcepto et dispensatione disserens audiatur. Quam vero fidelis cujuslibet piæ conversationis commendator fuerit et adiutor, exhortatorius ad Milites Templi Sermo declarat. Quam non ingratus gratiæ Dei, ex his liquet quæ de Gratia et Libero Arbitrio tam fideliter, quam subtiliter disputavit. Quam liber in voce, quam disertus et in rerum superiorum pariter inferiorumque scientia lo-

cuples; in his quæ ad papam Eugenium de Consideratione scripsit, diligens considerator agnosceret. Quam devotissimus prædicator alienæ sanctitatis, diligenter episcopi sancti Malachiæ vitam prosecutus ostendit. Nam in Sermonibus super Cantica canticorum, et indagator mysteriorum, et morum ædificator magnificus innotescit. In Epistolis, quas ad diversas personas ob negotia diversa dictavit, prudens lector advertet, quo fervore spiritus justitiam omnem dilexerit, et omnem æque oderit injustitiam. Fidelis etenim servus Christi non quaerebat aliquid suum; quidquid tamen erat Christi, sic curabat ut suum. Quid vero sanctum, quid honestum, quid pudicum, quid amabile, quid bonæ famæ, quid virtutis, aut laudabilis disciplinæ, suis ortum in qualibet regione diebus non roboravit ejus auctoritas, non fovit charitas, diligentia non promovit? Quis ante promotum dilatari amplius non optavit? quid forte collapsum non totis pro loco et tempore viribus egit, ut repararetur? Quis ad sacrum in ejus pectore habitantis templum divinitatis de quacunque tribulatione fideliter clamaturus accessit, et inefficaciter laboravit? Mœstus ab eo solatium, afflictus auxilium, consilium anxius, æger remedium, pauper subsidium reportabat. Ita sese omnium fecerat servum, ac si toti genitus orbi: ita tamen liber ex omnibus conscientiae suæ curam gerens, tanquam soli deditus curæ et custodiæ cordis sui. Eo præsentem omnis sanctitas exsultabat, omnis erubescibat impietas, juxta illud: *Videbunt recti, et letabuntur, et omnis iniquitas oppilabit os suum* (Psal. cvi, 42). Eo præsentem celebris quisque conventus, velut quodam sole resplenduit, absente caliginosus et quodammodo mutus apparuit. Hujus denique medicinalis manus et lingua morbos utraque curabat: illa corporum; ista, morum. Hæc interim de moribus sancti Patris, licet ex parte, sub brevitate perstricta sufficiant.

1267 CAPUT XXVI.

Abælardum impugnat, et Henricum hæreticum.

71. Cum jam multis pressus esset laboribus, et minus quotidianis laboraret incommodis, jam inter fratres sibi requiem affectabat: sed divina providentia aliter providente, ut meritis ejus præmium cresceret, alterius certaminis ei labor accessit. Fuit enim in diebus illis Petrus Abælardus, magister insignis, et celeberrimus in opinione scientiæ: cuius scripta minus consona fidei, cum undique volitare cœpissent, viri eruditi atque fideles nonnulla ex his capitula ad Dei Hominem retulerunt. Qui nimirum solita bonitate desiderans errorem corrigi, hominem non confundi, secreta illum admonitione convenit. Cum quo etiam tam modeste, tanque rationabiliter egit, ut ille quoque compunctus, ad ipsius arbitrium correcturum se promitteret universa. Cum itaque in hujus correctionis expectatione Dei Famulus permaneret, eo penitus ignorante,

(146) Epist. 189.

consilio domini Henrici Senonensis archiepiscopi, dies est celebris constituta (an. 1140), qua prædictus magister et Abbas disputaturi super præfatis capitulis Senonis convenirent. Illa autem dies erat, qua idem pontifex Regi Franciæ, et principibus, et universæ plebi sanctas erat ostensurus reliquias: ad quam Abbas vocatus, venire penitus recusavit, non hoc suum, sed episcoporum, fidei negotium esse renuntians. Postea tamen magnorum virorum monitis flexus, et auctoritate tractus, tristis quidem, nec sine lacrymis, demum pergere acquievit, sicut in epistola ad Innocentium papam ipse testatur, ubi plenius lucidiusque negotium omne prosequitur (146). Adfuit dies ubi Rex et venerabilis Samson Remorum archiepiscopus, multique de episcopis utriusque provinciæ cum copiosa ecclesia conveniunt. Porro quam magnifice egerit servus fidelis et prudens, et quam utiliter in illo conventu, ecclesia propter hoc congregata evidenter agnovit. Sed et Dominus papa Innocentius in epistola de hoc ad episcopos transmissa in Gallis plenius attestatur (147): qui videlicet Pontifex non multo post tempore viam universæ carnis ingreditur. Eo defuncto, et successoribus ejus Celestino et Lucio quam velociter consummatis, Eugenius papa Urbis efficitur.

72. In diebus pontificatus illius (an. 1147) Henricus quidam, qui olim exstiterat monachus, perniciosæ doctrinæ verbis persuasibilibus Tolosanæ gentis occupaverat levitatem; et, sicut prædixit de quibusdam Apostolus, in hypoerisi loquens mendacium (1 Tim. iv, 2), fictis verbis de eis negotiabat. Erat autem hostis Ecclesiæ manifestus, irreverenter ecclesiasticis derogans Sacramentis pariter et ministris. Adeo pravæ suggestionis ejus malignitas invaluerat, quod omnes institutiones ecclesiasticæ spernebantur. Hac necessitate Vir sanctus iter arripuit, ab Ecclesia regionis illius sæpius jam ante rogatus, et tunc demum a reverendissimo viro Alberico Ostiensi episcopo et legato Sedis apostolicæ persuasus pariter et deductus. Veniens autem, cum incredibili devotione susceptus est a populo terræ, ac si de cælo angelus advenisset. Nec moram facere potuit apud eos, quod irruentium turbas reprimere nemo posset; tanta erat frequentia diebus ac noctibus adventantium, benedictionem expetentium, flagitantium opem. Prædicavit tamen in civitate Tolosa per aliquot dies, et in cæteris locis quæ Henricus ille frequentasset amplius, et gravius infecisset, multos in fide simplices instruens, nutantes roborans, errantes revocans, subversos reparans, subversores et obstinatos auctoritate sua premeas et opprimens; ut non resistere, sed nec assitere quidem et apparere presumerent. Cæterum etsi tunc fugit a facie ejus hæreticus ille, et latuit; ita tamen per gratiam Dei impeditæ sunt viæ ejus et semitæ circumseptæ, ut postea vix alicubi tutus, tandem

(147) Epist. inter Bernardinas 194.

captus et catenatus Tolosano episcopo tradetur.

73. In quo itinere plurimis signis in servo suo Abbate glorificatus est Deus, aliorum corda ab erroribus impiis revocans, aliorum corpora a languoribus variis sanans. Est locus in regione eadem, Sarlatum nomen est illi, ubi **1268** sermone completo plurimos ad benedicendum panes, sicut ubique fiebat, Dei Famulo offerebant. Quos ille elevata manu et signo crucis edito in Dei nomine benedicens: « In hoc, inquit, scietis vera esse quæ a nobis, falsa quæ ab hæreticis suadentur, si infirmi vestri gustatis panibus istis adepti fuerint sospitatem. » Timens autem venerabilis episcopus Carnotensium, magnus ille Gaufridus; siquidem præsens erat, et proximus Viro Dei: « Si bona, inquit, fide sumpserint, sanabuntur. » Cui Pater sanctus de Domini virtute nil hæsitans: « Non hoc ego dixerim, » ait; « sed vere qui gustaverint, sanabuntur, ut perinde veros nos et veraces Dei nuntios esse cognoscant. » Tam ingens multitudo languentium gustato eodem pane convaluit, ut per totam provinciam verbum hoc divulgaretur, et Vir sanctus per vicina loca regrediens, ob concursus intolerabiles declinaverit, et timuerit illo ire.

CAPUT XXVII.

Quid Bernardus de mirabilibus a se factis sentiret. Ubi de Jerosolymitanæ expeditionis infelici successu.

74. Cum autem per totum ab eadem provincia reditum Viri sancti magis magisque signa crebrescerent, et multiplicarentur in dies non prætereundum quidnam ipse inter hæc animi gereret, qui a Christo humilitatem cordis et mansuetudinem didicisset. Disputans enim secum in cogitationibus suis, et ex abundantia cordis locutus, domesticis sibi religiosis quibusdam fratribus aiebat: « Plurimum miror, quidnam sibi hæc miracula velint, aut quid visum sit Deo talia actitare per talem. Nil mihi videor in sacris paginis super hoc genere legisse signorum. Siquidem facta sunt aliquando signa per sanctos homines et perfectos; facta sunt et per fictos. Ego mihi nec perfectionis conscius sum, nec fictionis. Scio enim sanctorum mihi non suppetere merita, quæ miraculis illustrentur: confido autem nec ad eorum sortem me pertinere, qui virtutes multas in nomine Domini operantur, et a Domino ignorantur. » Hæc et hujusmodi crebrius secretiusque cum viris spiritualibus conferebat. Novissime vero opportunum sibimet visus exitum reperisse: « Scio, inquit, hujusmodi signa non ad sanctitatem unius, sed ad multorum spectare salutem, et Deum in homine per quem talia operetur, non tam perfectionem considerare, quam opinionem, ut in eo commendet hominibus, quæ illi creditur inesse, virtutem. Neque enim pro eis fiunt hæc per quos fiunt, sed pro eis magis qui vident illa vel sciunt. Nec eo fine per eos ista Dominus operatur, ut ipsos probet cæteris sanctiores, sed ut cæteros magis

amatores et æmulatores faciat sanctitatis. Nihil ergo mihi et signis istis, quandoquidem meæ illa famæ magis quam vitæ noverim exhiberi; nec ad meam fieri commendationem, sed ad commonitionem potius aliorum. « Satis, ni fallimur, hujus viri mirabitur animum, quisquis hæc diligenti consideratione pensaverit; nec præstantius aut sublimius reputatit æstimator quisque fidelis signa atque prodigia per eum mirabiliter operari, quam perpetrata taliter ab eo interpretari. Sibi quoque non minus utile christianus animus judicabit, imitandos ejus affectus, quam mirandos actus; et morum insignia quam operum signa cognoscere. Sic igitur divina cooperante gratia multipliciter Ecclesiæ Dei Viri sancti doctrina profuit in Catholicorum moribus corrigendis, in schismaticorum furoribus comprimendis, in hæreticorum erroribus confutandis.

75. Sane antequam idem Dei famulus a Tolosa rediret, multorum animos, et præcipue regis Ludovici Junioris, permovit Orientalis Ecclesiæ audita necessitas (an. 1146). Propter quod servus Christi a præfato rege semel et iterum expetitur: nec sic acquievit voluntati et petitioni ejus, donec ipsius tandem summi Pontificis generalem epistolam jussus est ab eo exponere populis atque principibus. Cujus tenor epistolæ fuit, ut in pœnitentiam et remissionem peccatorum iter arriperent, aut liberaturi fratres, aut suas pro illis animas posituri, nec tacendum quod ex prædicatione ejusdem itineris Jerosolymitani **1269** contra eundem venerabilem Abbatem quidam minus intelligentes scandalizati fuerunt, quod tristior sequeretur effectus. Quod tamen verbum certum est, ut prædiximus, ab eo quidem initium non sumpsisse. Meminit hujus verbi ipse quoque venerabilis Pater in libro de consideratione ad Eugenium papam, inter cætera ita dicens: « Quasi levitate in opere isto usi simus. Cucurrimus plane in eo, non quasi in incertum, sed te jubente; imo per te, Deo. » Et post pauca: « Si necesse sit unum fieri e duobus malo in nos murmur hominum, quam in Deum esse. Bonum mihi si dignetur me uti pro clypeo (148). »

CAPUT XXVIII.

De Gisleberti Porretani confutatione, ac instante Bernardi morte.

76. Erat in tempore illo (an 1148) magister Gislebertus Pictavorum episcopus, in sacris Litteris plurimum exercitatus; sed sublimiora se scrutatus, quasdam novitates et ipse conscripserat. Super quibus cum jam fidelium scandalum et murmur invalesceret, in Remensi concilio, a venerabili Eugenio papa celebrato, vocatus ad medium est, et librum tradere jussus. Ibi venerabilis Abbas adversus novitates per biduum agens, sanctorum testimoniis tam modeste, quam fideliter eas redargebat. Deum apostolico judicio et auctoritate universalis

(148) Lib. II, cap. 1.

Ecclesiæ, præfata novitates damnabantur: episcopus eidem damnationi consentiens, et publice refutans quæ scripserat, indulgentiam correctus consequitur; maxime quod ab initio promiserat, sine ulla obstinatione se pro arbitrio Ecclesiæ sanctæ correcturum suam opinionem.

77. Sic Vir sanctus jam corpore quasi deficiens, mente lamen promptus et alacer, zelum Dei, quo fervebat interius, per annos aliquot bonis operibus exercebat, ac divini servitii laborabat insistere studiis indeficiens ejus sancta devotio. Et cum post tantos labores huic dilecto suo diu desideratum pretiosæ mortis somnum Dominus dare disponeret, et fidelem servum in requiem introducere suam cœpit magis ac magis promptus in ipsum proficere spiritus, caro infirma deficere. Cognoscens enim Vir sanctus prope esse jam bravium, solito currebat alacrius, et terrestri suæ habitationis dissolutionem sentiens imminere, votis uberius aspirabat ad habitationem ex Deo, domum non manufactam, æternam in cœlis. In cujus purissimo pectore sacri sese desiderii flamma non capiens, crebris erumpebat indiciis; et ignitum eloquium vehementer fervoris interni vehementiam decurabat. Corpus lectulo decubans variis exercebatur incommodis; animus tamen nihilominus liber et potens, quæ Dei erant, exercebat invictus, non cessans in mediis quoque doloribus meditari sacrum aliquid, aut dictare, orare affectuosius, fratres studiosius exhortari. In oblatione hostiæ salutaris, quam usque ad perfectum ultimum vix aliquando intermisit, artus sibi vix cohærentes vigore spiritus sustentabat, semetipsum pariter offerens acceptabilem hostiam Deo in odorem suavitatis. Quo tempore ad avunculum suum Andream militem Templi epistolam scribens, inter cætera ait: « Ego enim delibor, nec puto me longum facere super terram. » Dumque solito gravius laboraret, fratres insistebat supplicationibus et orationibus ad Deum pro eo. Unde etiam Sanctus ipse cognoscens eorum precibus desiderium suum differri, cum aliquanto melius secundum corpus habere cœpisset, congregatis fratribus hæc eadem verba locutus est: « Quid tenetis miserum hominem? fortiores estis et invaluistis Parcite, quæso, parcite; sinite me abire.

CAPUT XXIX.

De Metensium pace per ipsum composita.

78. Jam itaque Pater sanctus in suo Clara-Valensi cœnobio consummationem cursus sui viriliter expectabat, cum gravis admodum plaga Metensi populo supervenit, graviter oppresso a vicinis principibus (an. 1153). Imminebat totius provinciæ certa, ut putabatur, vastatio; cum **1270** venerabilis eorum metropolitanus Hillinus archiepiscopus Treverensis, dolens anxie de præteritis, sed adhuc graviora formidans, unicum in tanta necessitate refugium petiit et expetiit Virum Dei. Veniens ergo Clara-Vallem, ipsius atque omnium fratrum ve-

stigiis tota humilitate prostratus rogabat et obsecrabat, ut se tantis dignaretur opponere malis, quibus alter nemo posse modum ponere videretur. Dominus autem, sicut semper fidelis servi sui direxerat vias, et in præcipuis quibusque causis aptissimo usus fuerat instrumento, ex paucis ante diebus ægritudinem corporis ejus aliquatenus relevarat. Quod quidem sæpius erga eum providentia divina disposuit, in cujus manu erat placita anima illius: ut quoties eum grandis aliqua necessitas evocaret, vincente omnia animo, vires corporis non desessent mirantibus qui videbant eum, etiam robustos homines in tolerantia superare. Expletis namque interdum negotiis, velut in se rediens, multiplicibus infirmitatibus laborabat, ut vix viveret feriatas, qui occupatus deficere nesciebat. Cui in hoc opere novissimo tam manifeste, tamque magnifice divina adfuit virtus et gratia, ut ex laboribus vires capere videretur.

79. Accidit autem, cum in Mosellæ fluvii litore residentibus hinc inde partibus mediator fidelis rogaret quæ ad pacem erant, ut pars altera ex strage hostium, qui dudum ab eis conclusi conruerant, jam ferocior, quod exigebatur obstinata animositate renueret. Subito denique tanquam agitati furis discesserunt, Virum Dei insalutatam, solam vero cæteris omnibus relinquentes desperationem pacis. Nec sane ex contemptu aliquo, sed ex metu reverentiæ ejus iniere fugam. Siquidem verebantur ne præsentium quamlibet improbas mentes facile flecteret, minus considerantes quid ille per spiritum nusquam absentem, posset etiam in absentes. Jam conventus in magno turbine solvebatur, sola utrinque meditabantur arma, sola inibant concilia malignandi, cum vir sanctus eos qui secum venerant, consolans fratres: « Ne turbemini, inquit; licet enim per multas difficultates, omnino tamen pax desiderata proveniet. » Quibus etiam unde id nosset, innotuit dicens: « Videbar mihi per nocturnum soporem Missam celebrare solemnem. Cumque expleta paulo minus oratione prima recorderer angelicum ex more canticum, id est, *Gloria in excelsis Deo*, præcedere debuisse, erubui, et quod oblitus omiseram canticum inchoans, vobiscum pariter ad finem usque complevi. » Jam medium noctis transierat, cum Vir sanctus de prædictorum pœnitidine principum legatione suscepta, jucunde satis conversus ad suos: « Agnoscite, ait, promissæ nobis canendæ Gloriæ et cantici pacis præparationem. » Iterum ergo partibus convocatis per dies aliquot de pace tractatum est, et ob maximas difficultates occurrentes utrinque sæpius desperatum, nisi quod omnes jam consolabatur, quæ omnibus innotuerat Abbatis sancti tam certa de reformanda pace promissio.

80. Nec parum ipsa dilatio profuit his præsertim qui variis incommodis laborantes remedia consequerantur in carne; seu etiam qui videntes edificabantur in fide. Tantus enim concursus erat, ut